

Gniezno

Wzgórze Lecha

Bazylika Prymasowska pw. Wniebowzięcia NMP i św. Wojciecha

Opis kościoła:

Jacek i Maria Łempiccy, *Święci w Polsce i ich kult w świetle historii*,
Kraków 2008, str. 405-407

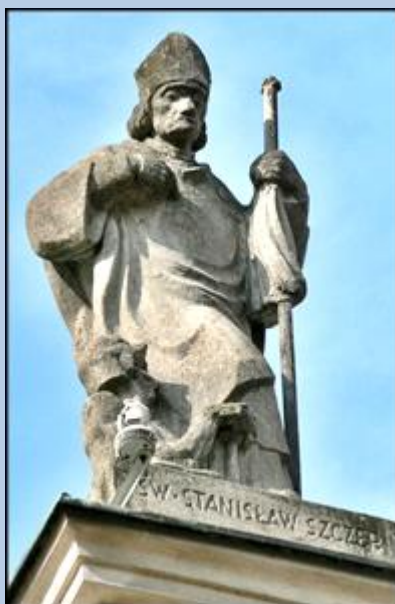
więcej:

Wojciech– <http://sancti-in-polonia.wietrzykowski.net/2w.html>

Stolica metropolii kościelnej. Miasto jest położone na wschód od Poznania, nad jeziorem. W VIII w. była tu osada grodowa. Było ośrodkiem państwa Polan i pierwszą stolicą państwa polskiego. W 1000 roku odbyło się tu spotkanie króla Bolesława Chrobrego z cesarzem Ottonem III. W XI wieku zostało zniszczone przez wojska czeskie. Prawa miejskie nabyło w XIII wieku. Od XII wieku jest kościelną stolicą Polski. Od 1412 roku jest siedzibą Prymasów Polski. Od 1994 roku patronem miasta jest św. Wojciech.

Bazylika archikatedralna pod wezwaniem Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny i św. Wojciecha pochodzi z X wieku. W 977 roku złożono tu zwłoki Dąbrówki, w 997 roku ciało św. Wojciecha. Odbudowana została po zniszczeniach w XI wieku. Obecny kształt świątynia nabrała w 1416 roku, w XVIII wieku została częściowo przekształcona.

W dekoracji gotyckiej katedry (ok. poł. w. XIV) wyobrażono św. Wojciecha w chwale niebios na zworniku sklepiennym obok wizerunku oblicza Chrystusa. Postać św. Wojciecha znajduje się też na serii przedstawień „Męża Bolesci”, jego uczniów oraz Matki Bożej, pochodzących z XIV wieku. W drugiej połowie XV wieku wzniesiono nową tumbę nagrobną Świętego, a jego wizerunek umieszczono na stallach kanonickich. Płaskorzeźba przedstawia Świętego w stroju liturgicznym z pastorałem i mitrą na głowie w geście błogosławienia. Zestawiono go z wizerunkiem Matki Bożej i przedstawieniem walki św. Jerzego ze smokiem. Tematyka ta jest powtórzona na obrazie z XVII wieku, dekorującym ołtarz św. Krzyża. Pod koniec tego stulecia sprawiono nowy relikwiarz na głowę św. Wojciecha, którą wówczas czczono jako najważniejszą relikwię.

W latach czterdziestych XVII wieku przystąpiono do kolejnej modernizacji grobu św. Wojciecha. Powstała wówczas srebrna trumienka relikwiarzowa. Na wieku umieszczono pełnoplastyczną postać św. Wojciecha z książką i krzyżem w dłoniach. Na bokach i na wieku sarkofagu ukazano 10 płaskorzeźbionych scen z życia Świętego. Pokazują one otrzymanie godności biskupiej, służbę ubogim, nauczanie wiary i potępienie bałwochwalstwa, męczeństwo i wykup ciała Świętego oraz uczczenie relikwii w Gnieźnie. Napis łaciński mówi:

„Ten, którego ta trumna zawarła jest, katedro gnieźnieńska, twoim arcybiskupem, dla Prus apostołem, dla Polski patronem, dla Kościoła męczennikiem”.

Sarkofag stał na koronowanych orłach, ustawiony był w centrum katedry. W 1680 roku wzniesiono nad nim drewnianą konfesję.

Obecnie przebudowano konfesję jako replikę konfesji Berniniego w Bazylice św. Piotra w Rzymie, ustawiono brązową konfesję (dar Episkopatu Niemiec na tysiąclecie męczeństwa Świętego), nową kamienną mensę - sarkofag na ramionach czterech postaci symbolizujących stany społeczne i na szczycie trumienkę z relikwiami św. Wojciecha wspartą na orłach. W czerwcu 1997 roku papież dokonał poświęcenia odrestaurowanego grobu św. Męczennika, składając swój podpis jako *„znak wielowiekowej wspólnoty Kościoła rzymskiego z Kościołem polskim i osobistej więzi Następcy św. Piotra ze swoim narodem”.*

W kaplicy, zwanej Baranowskiego, wzniesionej w 2 poł. wieku XIV, w ołtarzu z ok. 1620-30 r., jest rzeźba św. Wojciecha. Znajduje się tu tumba z późnogotyckiego nagrobka św. Wojciecha (zrekonstruowana wadliwie w 1922 r.), wyk. przez Hansa Brandta ok. 1478-1486; płyta z czerwonego marmuru z płaskorzeźbioną, leżącą postacią świętego w stroju biskupim, u jego stóp herb Poraj. Na bokach tumby dwie płaskorzeźbione sceny z wapienia: Chrzest św. Stefana przez św. Wojciecha i Męczeństwo św. Wojciecha (silnie uszkodzone).

Szczególne miejsce w wyposażeniu katedry stanowią „Drzwi gnieźnieńskie” romańskie ok. 1170, wykonane w Polsce pod wpływem sztuki mozańskiej z 18 płaskorzeźbami z życia św. Wojciecha. Drzwi dwuskrzydłowe o wysokości 4 metrów. Na każdym skrzydle jest 9 kwater, przedstawiających :

- Narodzenie św. Wojciecha,
- Ofiarowanie w kościele w Libicach,
- Oddanie na naukę do szkoły w Magdeburgu,
- Modlitwa św. Wojciecha,
- Nadanie Świętemu godności biskupa praskiego przez Ottona II w Weronie,
- Cud z wypędzeniem szatana z opętanego,
- Chrystus ukazujący się we śnie św. Wojciechowi,
- Wstawiennictwo za niewolnikiem u Bolesława II czeskiego,
- Cud z dzbanem w klasztorze św. Aleksego na Awentynie,
- Na prawym skrzydle:
- Przybycie na misje do Prusów,
- Chrzest Prusów,
- Nauczanie,
- Ostatnia Msza św. Wojciecha,
- Męczeństwo i śmierć,
- Wystawienie ciała św. Wojciecha,
- Wykupienie ciała przez Bolesława Chrobrego,
- Przyniesienie ciała św. Wojciecha do Gniezna,
- Złożenie św. Wojciecha do grobu.

Relikwie św. Wojciecha złożone są wewnątrz srebrnej trumienki w relikwiarzu skrzynkowym z XIII (?) wieku, drewnianym, z okuciami żelaznymi z 2 poł. w. XV, ozdobionym ornamentem roślinnym i przedstawieniami dwóch fantastycznych ptaków. Drugi relikwiarz wykonany w 1897 roku znajduje się obecnie w Nowym kapitułarzu. Jest także tzw. kielich św. Wojciecha; czarę tworzy kubek z agatu zapewne X wiek, oprawa kubka, nodus i stopa złote z XIV wieku; stopa i nodus o kształcie romańskim, pokryte grawerunkiem, koszyczek zakończony liściastą koronką gotycką (pochodzi z kościoła par. w Trzemesznie). Dwa pierścienie: - złoty romański z przełomu XI/XII w., z szafirem, niezdobiony oraz pierścień późnoromański z 2 poł. XIII wieku, emaliowany, z topazem, na strzemionkach obrączki ryte postacie Matki Boskiej i św. Wojciecha (?), zapewne dar Przemysła II dla abpa Jakuba Świnki.

Pierwszymi pielgrzymami do grobu św. Wojciecha byli, jak podano wyżej, w roku 1000 cesarz Otton III oraz przedstawiciele Stolicy Apostolskiej, przybywający na synod kościelny z diecezjami o utworzeniu w Polsce organizacji kościelnej.

Najazd Czechów na Polskę, kradzież relikwii, zdewastowanie bazyliki i zniszczenie grodu gnieźnieńskiego wstrzymało na kilkadziesiąt lat ruch pielgrzymkowy. Na przełomie XI i XII w. nastąpiło wznowienie kultu i znowu zaczęli pojawiać się monarchowie i książęta piastowscy w Gnieźnie.

Władysław Herman brał udział w uroczystościach konsekracji bazyliki gnieźnieńskiej w 1097 roku. Jego syn Bolesław Krzywousty przybył tu w 1113 roku, w charakterze pokutującego pielgrzyma. Syn Bolesława Krzywoustego, Mieszko Stary, uczestniczył w kwietniowych uroczystościach ku czci św. Wojciecha w 1181 roku.

W XIII wieku wielokrotnie zjawiali się u grobu św. Wojciecha książęta wielkopolscy - Władysław Laskonogi i Władysław Odonic. Szczególną czcią dla św. Wojciecha odznaczał się Bolesław Pobożny, który w uroczystościach świętowojcichowych brał udział aż dziesięciokrotnie. Podobnie Przemysław II, który był w Gnieźnie siedmiokrotnie. Tego księcia koronował w 1295 roku w katedrze gnieźnieńskiej arcybiskup Jakub Świnka.

Władysław Jagiełło, po zwycięskiej bitwie pod Grunwaldem, przybył do grobu św. Wojciecha dla wypełnienia ślubu. Drogę z Trzemeszna do Gniezna (16 km) odbył pieszo. Św. Wojciechowi ofiarował ołtarzyk połowy, zdobyty na wielkim mistrzu krzyżackim. 22 kwietnia u grobu św. Wojciecha modlił się król Jan Olbracht. Król Zygmunt III wraz z rodziną pielgrzymował tu w 1623 roku. Przy tej sposobności ofiarował srebrną trumienkę na relikwie.

Podobnie czynili wielcy wodzowie. Ostatnim z wodzów Polski przedrozbiorowej, który prosił św. Wojciecha o pomoc, był generał Henryk Dąbrowski, twórca legionów, który z Gniezna wyruszył w roku 1794 po zwycięstwo.

Liczne pielgrzymki ze Śląska, z Warszawy, z całej rozdzielonej Polski dowiodły, że św. Wojciech jest patronem wszystkich Polaków. W ciągu roku przybywają tu liczni pątnicy, naukowcy i turyści. Zwiedzają i badają tu liczne wielkie dzieła sztuki, będące pomnikami naszej kultury, poczynając od słynnych Drzwi Gnieźnieńskich poprzez grobowce, przedmioty kultu religijnego, rzeźby, malowidła, meble.

Przy katedrze istniała pierwsza w Polsce szkoła. W wiekach średnich wokół katedry skupiało się życie umysłowe i kulturalne miasta. Szkoła przykatedralna w wiekach XV i XVI stała na bardzo wysokim poziomie, utrzymując, między innymi, ożywione kontakty z Akademią Krakowską. Działała do końca XIX wieku. Ośrodkiem życia muzycznego była przykatedralna kapela muzyczna. Szczególnie w XVIII wieku w jej skład wchodziło wielu wybitnych kompozytorów i muzyków. Do dziś znajdują się tu bogate zbiory rękopisów i starodruków.

Gniezno było kolebką dziejopisarstwa wielkopolskiego (XII w.). Znane są: „*Kronika Janka z Czarnkowa*” - napisana przez kronikarza gnieźnieńskiego u schyłku XIV wieku, oraz „*Kazania Gnieźnieńskie*” z końca XIV wieku.

Podobnie jak państwo i naród, katedra była wielokrotnie niszczone, płańdrowana, palona, ograbiana i bezczeszczona, ale podobnie jak i nasze państwo - odradzała się do nowego życia, nie tracąc nic ze swego dawniejszego znaczenia. Ostatni raz płonęła w styczniu 1945 roku. Odbudowa bazyliki prymasowskiej w stylu gotyckim trwała do 1961 roku. Pracom tym patronował sługa Boży kardynał Prymas Stefan Wyszyński.

W uroczystościach świętowojcichowych bierze co roku udział Prymas Polski i wielu biskupów. Odbywa się procesja z relikwiami św. Wojciecha, bł. Bogumiła, św.

Stanisława Szczepanowskiego, św. Jadwigi i bł. Jolanty z katedry do kościoła św. Michała.

Uczczono 1000-lecie śmierci św. Wojciecha peregrynacją jego relikwii we wszystkich parafiach archidiecezji. Relikwie umieszczono w relikwiarzu będącym pomniejszoną kopią relikwiarza z katedry gnieźnieńskiej.

W roku 1990 utworzono Stowarzyszenie Straży św. Wojciecha, którego zadaniem jest kształcenie i wychowywanie w zakresie świadomego przeżywania chrześcijaństwa a również krzewienie trzeźwości.

zdjęcia: Jan Nitecki

zob. [Praga - Archikatedra pw. śś. Wita, Waclawa i Wojciecha](#)
gdzie też jest Sarkofag św. Wojciecha

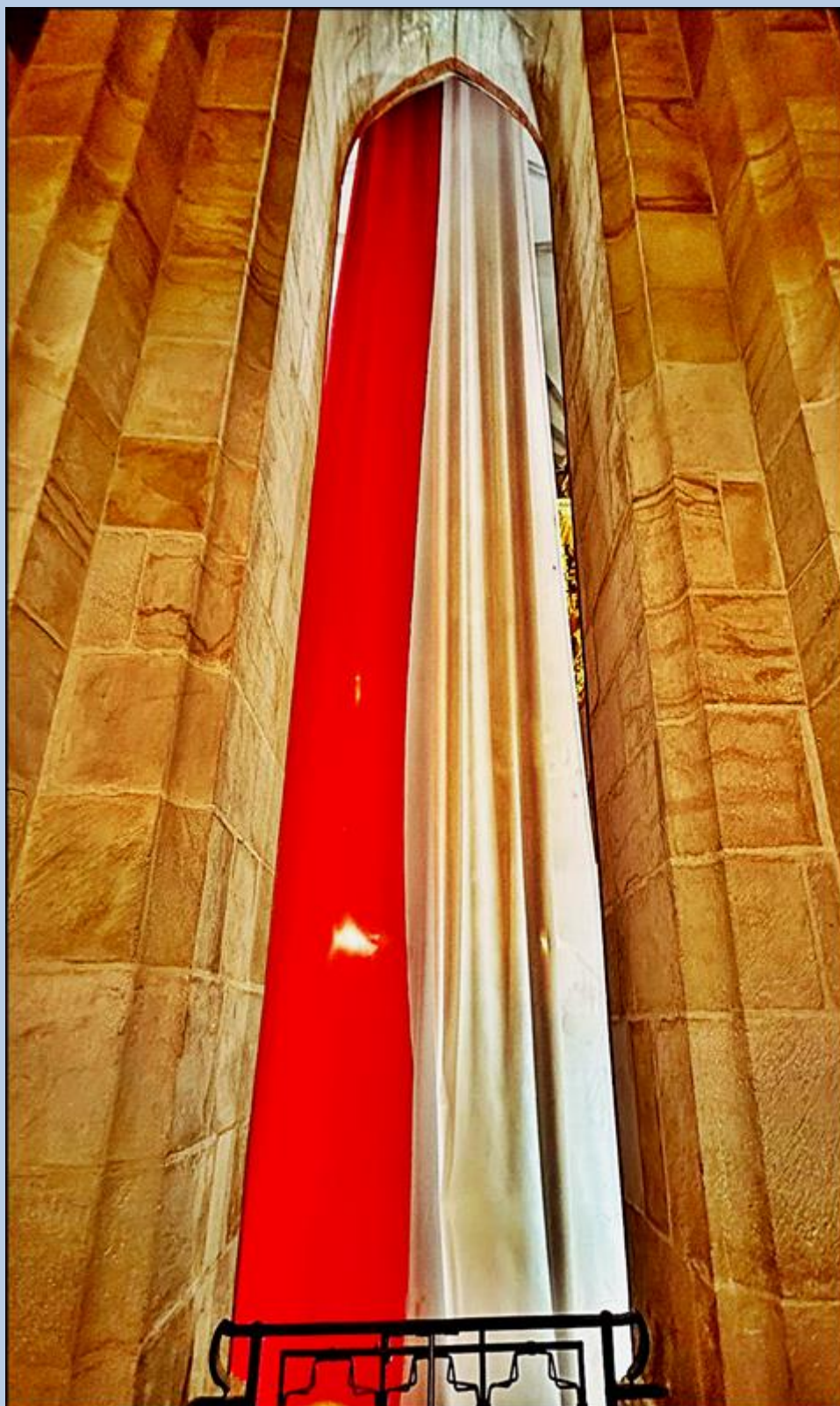
[POWRÓT DO STRONY GŁÓWNEJ IKONOGRAFII](#)

Uzupełnienie Michała Stańka z sierpnia 2023 r.

Federicus, Miles, et Princeps novevallis
hic in primis nobis sacrate miseri

zdjęcia: Michał Staniek

zob. [Praga - Archikatedra pw. śś. Wita, Waclawa i Wojciecha](#)
gdzie też jest Sarkofag św. Wojciecha

[POWRÓT DO STRONY GŁÓWNEJ IKONOGRAFII](#)